

EGY SZERB TÖRTÉNÉSZRŐL

Ó Z E R Á G N E S

Ez év február elsején Belgrádban hetvenkét éves korában elhunyt Radovan Samardžić történész, egyetemi tanár, a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia rendes tagja.

Radovan Samardžić a második világháború utáni időszakban a jugoszláv és szerb történettudomány egyedülálló alakja volt. A történettudomány kiemelkedő egyéniségeinek sorába nemcsak széles érdeklődési köréről, műveltségéről tanúskodó, kitartó és rendszeres kutatómunkája eredményeiként megszülető történeti műveivel került be, hanem kiváló tanár és tudományszervező hírében is állt. Évekig igazgatója volt az Akadémia Balkanológiai Intézetének.

Pályafutásának kezdetén Dubrovnik története foglalkoztatta, melyről több értekezést is írt. Igazi nagy sikert is *Dubrovnik nagy évszázada (Veliki vek Dubrovnika)* című művével aratott.

Születési helye Szarajevó volt, így szinte természetes, hogy történészi érdeklődését nem kerülhette el a török hódoltság kora. Könyvet írt Mehmed Sokolovićról, a boszniai születésű, szerb származású török nagyvezírről, Zrínyi Miklós ellenfeléről, a višegradai híd építtetőjéről.

A török hódítások fénykorát a *Szulejmán és Roxelana (Sulejman i Rokselana)* című könyvében rajzolta meg, mely megjelenésekor a szépirodalmi művek iránti érdeklődés fokát érte el.

Minden írása és könyve nemcsak szűk szakmai körökben talált olvasókra. Radovan Samardžić különös tehetség volt, a tudós és a szépirodalmi lakozott benne. A legszárazabb tudományos megállapítását is mesterien és szépen fogalmazta meg. A szerb nyelv nagymestereként a szerb történetírást „bárdjaként” is emlegetik. Műveltsége az irodalomtörténet és művészettörténet terén is mozgásszabadságot biztosított neki. Ezen a téren szóban és írásban is külön élvezettel gyakorolta ritkaságszamba menő adottságát.

Radovan Samardžićot izgatták a történettudomány elméleti és tudománytörténeti kérdései is. Így született meg a *Szerb történetírók (Pisci srpske istorije)*

három kötete, melyben mintegy feltérképezte a szerb nemzeti történetírás eredményeit. Ezért nem meglepő tehát, hogy egyik legkitartóbb szervezője és egyik szerzője volt a közelmúltban megjelent tízkötetes *Szerb nép történetének (Istorija srpskog naroda)*.

Azt vallotta, hogy minden nemzedéknek meg kell írnia saját látószögű történelmét, számba kell vennie történeti örökségét és szembe kell néznie népének múltjával, hogy tisztábban fel tudja mérni jelenét.

Kitartóan harcolt azoknak a szerb művelődéstörténeti értékeknek a szellemi tudatba való beépítéséért, melyeket a merev kommunista uralom időszakában elhallgattak. Ő volt az, aki sajtó alá rendezte Slobodan Jovanović polgári felfogású jogász és történész tizenkét kötetes életművét.

A közelmúlt társadalmi jelenségeihez is aktív viszonyult, egyik aláírója volt a vélt új szerb nemzeti célkitűzéseket megfogalmazó, hírhedt *Memorandum* című okmánynak, de ettől függetlenül azt vallotta, hogy a szerb népnek fel kell adnia mitomán nemzeti szemléletét. Erről utolsó televíziós interjújában a következőket mondta: „Nem az a vágyam, hogy mitomán nemzet legyünk mint ahogyan szerintem a történelmet sem azért írják, hogy az örök érvényű legyen.”

Radovan Samardžić súlyos beteg volt, végrendeletével megvonta a hivatalos gyászszertartás lehetőségét. Halálhírét is temetése után tették közzé.

Életének utolsó napjairól fia, Nikola Samardžić a *Književne novine*-ben egy rövid lírai vallomásban így nyilatkozott, felidézve a húsz évvel ezelőtti Dubrovnikban eltöltött napokat: „A levéltári látogatások szüneteiben, a figyelmes szállodai személyzet külön asztalt hozott be, hogy írni tudjon, áhítattal olvasta és magyarázta A törzsről szóló allegóriát, míg én lustán elterülve figyeltem széles hátát, sóvárgóan beszívva dohányának füstjét, melynek illatát lelkének mélyéről hozta.

Mintha ezekben a régi, gondtalan pillanatokban először és utoljára vettem volna részt, tisztelettudó beszélgetőtársként, azoknak a mondatoknak a megírásában, amelyek szintén gyermekei voltak.

Ma mintha semmi sem lenne. Ő elment, én pedig jeges szorongással aggódom, hogy talán igaza volt azokon az unalmas téli délutánokon, amikor arra várt, hogy az üres belgrádi égen megjelenjenek a madárrajok, míg utolsó napjainak búskomor bölcsességével azt ismételtette, hogy most mindannyian kollektív halálra ítéltetve a történelem végét éljük.”

* A *Književne novine* Radovan Samardžićra emlékezve közölte Ivo Andrić *A törzs* című novellájáról írt esszéjét. Ott jelent meg Nikola Samardžić vallomása is.